

99.4
Houmøl-
ler,
Lauritz
Peter

LAURITZ PETER HOUMØLLER

MIN LEVNEDSBESKRIVELSE

I KORTE TRÆK

UDGIVET AF FAMILIEN

VED

SVEN HOUMØLLER

UDLÅNES IKKE

KØBENHAVN 1947

MIN LEVNEDSBESKRIVELSE
I KORTE TRÆK

LAURITZ PETER HOUMØLLER
MIN LEVNEDSBESKRIVELSE
I KORTE TRÆK

UDGIVET AF FAMILIEN
VED
SVEN HOUMØLLER

KØBENHAVN 1947

FORORD

L. P. HOUMØLLER mistede sin Hustru i 1916, og for at sprede Tankerne i den første svære Tid foreslog Adolf Houmøller sin Far at skrive sine Erindringer. I Løbet af det følgende Aarstid blev disse Blade da skrevet uden Tanke om Offentliggørelse. De handler kun lidt om Familien, men giver en udmærket Skildring af en ung, stræbsom Haandværkers Liv og Rejser, samt historiske Oplysninger vedrørende Frederikshavns Jernstøberi og Maskinfabrik. Da de derfor har Interesse ogsaa uden for den snævre Kreds, for hvem de er skrevet, har Familien anset det for rigtigt at udgive dem nu, 30 Aar efter. Brudstykker har tidligere været offentliggjort i Herman Hansen: Festskrift i Anledning af Dansk Former-Forbunds 50 Aars Jubilæum 1889 - 1. August - 1939. København 1939.

Ved Udgivelsen er der kun foretaget ubetydelige Rettelser i Manuskriptet. Supplerende Oplysninger er af undertegnede tilføjet i Noter og Efterskrift.

København, i Oktober 1947.

SVEN HOUMØLLER

BARNDOM OG UNGDOM

JEG ER FØDT 14. 1. 1855 i Grønheden Skole, Volstrup Sogn pr. Sæby. Min Fader var Skolelærer Peder Houmøller, stammende fra Mors; min Moder, Johanne Marie Bach, var Datter af Skipper Jens Nielsen Bach, Løkken.¹ Foruden mig havde de yderligere 2 Sønner, hvoraf den ældste var Jens Andreas, som ligeledes fødtes i Grønheden Skole 11. 8. 1853. I 1855 forflyttedes Fader til Lyngsaa Skole, hvor min yngste Broder, Ludvig Christian, fødtes 10. 4. 1857.²

Fader døde i Lyngsaa Skole 29. 12. 1859. Moder blev boende i Lyngsaa i cirka 1 Aar derefter og ernærede sig da dels af sin lille Enkepension og dels ved Skræddersyning. Hun rejste i 1860 til København for at uddannes som Jordemoder, tildels ved Tilskyndelse og Hjælp af Provst Budde,³ som da var Provst i Senge-løse ved København. (Moder havde været i Huset hos ham i Børglum Præstegaard fra hun var 15 Aar til hun i 19-Aars Alderen giftede sig med Fader, som da var Hjælpelærer i Børglum Skole). Medens Moder uddannedes paa Fødselsstiftelsen, var Broder Jens hos Provst Budde, jeg var hos en Gaardejer i Lyngsaa og Ludvig hos en Gaardejer i Badskær.

I 1861 nedsatte Moder sig i Sæby som praktiserende Jordemoder. I Juni 1863 fik hun Embedet som Distriktsjordemoder i Vrensted, Furreby og Løkken. De ca. 2½ Aar, vi boede i Sæby, mindes jeg fuldstændigt klart; vi havde det godt, og Moder var altid god og kærlig imod os.

Min Skolegang begyndte i Lyngsaa, da jeg var knapt 5 Aar gammel, og fortsattes i Sæby. Min ældste Broder, Jens, og jeg

var ivrige smaa Fiskere fra Havnemolerne i Sæby, vi fiskede meget til Hjemmets Forsyning med Fisk, specielt Fjæsing og Aal. Medens vi boede i Sæby, fik jeg under Leg mit venstre Ben brækket, ved at jeg af de andre Drengene voldsomt blev skubbet ned af et Dige, og Faldet var saa uheldigt, at Benet brækkede. I Løbet af 7 à 8 Uger var jeg atter rask og har ingen Mén haft deraf.

Da vi flyttede fra Sæby til Vrensted og Løkken, var Flytningen for os 3 Drengene en stor Begivenhed. En Ven af Moder, Gaardmand i Lyngsaa, kørte os fra Sæby til Aasendrup, hvor Jordemoderboligen for Distriktet var beliggende. Paa Rejsen gjorde vi noget Ophold i Hjørring.

Hjemmet i Aasendrup var efter Datids Forhold ret hyggeligt, og der hørte til Boligen en større Have samt saa meget Jordbrug, at der kunde holdes 2 Køer og 4 à 6 Faar.

I 1865 giftede Moder sig med Enkemand, Gaardejer Peder Thøgersen i Aasendrup⁴ (Sognefoged for Vrensted og Aasendrup), og vi flyttede da op til Gaarden, som paa Grund af Gæld i 1866 maatte sælges, hvorefter vi atter flyttede ned til Jordemoderboligen. Moder havde det da haardt, thi Stedfaders 3 Børn, som var voksne, søgte ofte til hende om Støtte paa forskellige Maader. I Moders Ægteskab med min Stedfader kom der 3 Børn, 2 Sønner, Marinus og Lars Pedersen, samt 1 Datter, Anna.⁵ Da Stedfader ikke kunde bidrage noget nævneværdigt til Familiens Underhold, var det Moder, som maatte forsørge den store Familie. Som Stedfader var han altid god og kærlig imod os. Han døde 1885.

Vi 3 Brødre gik i Skole i Furreby, hvor Lærer Nørby var Førstelærer. Nørby var en god Ven af Moder og vor afdøde Fader. Vi lærte ypperligt i denne Skole og var alle efter Forholdene ganske flinke i de almindelige Skolefag.

I Alderen fra 10 til 14 Aar var vi alle 3 flittige og foretagsomme. Jeg drev Forretning som Fabrikant af Legetøj af Træ samt som Bogbinder, indbandt mange Bøger for andre, og drev det til at

have en lille Pige til digede Legetøj af Træ, saa raa Mursten, som og vi kunde paa en 3 à 4 Kr. Et Efteraarsarbejde i 10 à 12 Dage Alt, hvad en Dreng til det kunde ske uden tjente Penge fik vi so

Jens var i 1867 til Michael Mortensen, opgive Sølivet, hvor Mortensen.

Da jeg gik til Prae hvad jeg efter Konfir Moders Ønske at ga at jeg nærmest som I var en Art Kunst, og et Geni, valgte jeg S

1. Maj 1869 kom Hjørring, som efter I somhed. Virksomhed drevet ved Haandkra primitiv Blæsebælg t kraft (2 Heste for 1 I

Jeg lærte mit Fag, holdene var ellers yde til Kl. 8 Aften, Koster lig, Logiet kun et lille hvor en Maskinlærlin dene i Støberiet, hvor kun 4 à 6 Mark om D Penge uden paa Løn Penge paa Lommen,

have en lille Pige til at gaa rundt for at sælge det af mig forfærdigede Legetøj af Træ og Paparbejder. I Forening lavede vi ogsaa raa Mursten, som vi solgte. Leret æltede vi med Fødderne, og vi kunde paa en Dagstid lave Sten for 10 à 12 Mark, d. v. s. 3 à 4 Kr. Et Efteraar var jeg med til at plante Marehalm i Klitterne i 10 à 12 Dage og tjente da 2 Mark og 8 Skilling om Dagen. Alt, hvad en Dreng kunde tjene Penge med, var jeg med til, naar det kunde ske uden at forsømme Skolen og Lektierne: De indtjente Penge fik vi selv Lov til at disponere over.

Jens var i 1867 tilsøs med en Slup fra Løkken, tilhørende Hr. Michael Mortensen, men han kunde ikke blive søstærk og maatte opgive Sølivet, hvorefter han kom i Handelslære hos Michael Mortensen.

Da jeg gik til Præsten, og der skulde tages Bestemmelse om, hvad jeg efter Konfirmationen skulde oplæres i, valgte jeg imod Moders Ønske at gaa i Formerlære: Min Bevæggrund dertil var, at jeg nærmest som Følge af mit Ukendskab dertil mente, at det var en Art Kunst, og da jeg indbildte mig selv at være noget af et Geni, valgte jeg Støbning som Fag.

1. Maj 1869 kom jeg i Lære hos Jernstøber T. C. Nielsen, Hjørring, som efter Datids Forhold havde en ret betydelig Virksomhed. Virksomheden blev dog de første 2 Aar af min Læretid drevet ved Haandkraft med Undtagelse af Slibestenen og en ret primitiv Blæsebælg til Smelteovnen, som blev drevet ved Hestekraft (2 Heste for 1 Hestegang).

Jeg lærte mit Fag ganske godt i den Tid, jeg var der, men Forholdene var ellers yderst slette. Arbejdstiden var fra Kl. 6 Morgen til Kl. 8 Aften, Kosten var meget daarlig, til Tider næsten uspiselig, Logiet kun et lille mørkt Pulterkammer under en Loftstrappe, hvor en Maskinlærling delte Seng med mig. Værst var Forholdene i Støberiet, hvor Svendene, som var meget fattige, da tjente kun 4 à 6 Mark om Dagen (1½ à 2 Kr.), og derfor sjældent havde Penge uden paa Lønningsdagen, og da jeg som Regel havde Penge paa Lommen, maatte jeg dagligt gøre Udlæg til Brænde-

vin, som jeg, der da var eneste Lærling i Støberiet, ogsaa skulde hente og smugle ind, hvilket jeg blev ret dygtig til, da det var daglig Øvelse for mig. Jeg kom derved som Lærling til at staa i et ret kammeratligt Forhold til Svendene og skulde da tage min Tørn sammen med dem med at tømme Brændevinsflasken. Da jeg havde været der ca. 3 Aar, indsaar jeg, at dette var et Skraa-plan, men at bryde med Forholdet uden at komme derfra var ikke muligt.

Paa dette Tidspunkt fik Aksel Mikkelsen (senere Sløjdinspektør) og hans Fader ved Hjælp af grundtvigianske Venner bygget Jernstøberi i V. Brønderslev; disse 2 fornuftige, flinke og ædruelige Mænd, som begge arbejdede i Nielsens Jernstøberi, lovede mig, at jeg, saa snart de fik Støberiet i Gang og kunde antage mig, skulde faa Plads der, saa jeg kunde være der den resterende Læretid. Dette kom forøvrigt hurtigere end ventet, thi inden Støberiet kom i Drift, blev Aksel Mikkelsen indkaldt til Militærtjeneste, og jeg fik da Anmodning om at komme til Brønderslev. Efter først at have indhentet min Moders og Stedfaders Tilladelse til at forlade min Læreplads hos T. C. Nielsen i Hjørring, tog jeg til Brønderslev.

Jeg blev behandlet godt der i alle Retninger og betragtedes som hørende til Familien, men desværre blev det kun af ca. 4 Maaneders Varighed, thi den af Vennerne lovede Pengehjælp til Drift af Støberiet var for ringe, saa Pengevanskelighederne tvang d'Herrer Mikkelsen til at indskrænke Driften, og de blev nødsaget til at afskedige mig. De udstedte mit Lærebrev og gav mig ypperlig anbefaling. Knap 18 Aar blev jeg i 1872 om Efteraaret kastet ud i Verden! Jeg manglede ikke Mod og var allerede ret dygtig i Faget. Jeg var heldig at faa Arbejde kort Tid i Nr. Sundby hos Jernstøber Galster til Trods for, at de der havde afskediget flere Formere. Grunden til, at jeg desuagtet fik Arbejde, var, at jeg havde Øvelse i at forme Kakkellovnsrør. Der kunde dog kun gives mig Arbejde i kort Tid (6 à 7 Uger), og jeg rejste da til Randers, hvor jeg fik Arbejde paa Strømmens Jernstøberi,

hvor jeg arbejdede ti
ligt og tjente ganske

April 1873 rejste
rier, i kort Tid paa
lige paa Grund af
være med til. Den a
københavnske Støbe
pause var $\frac{1}{2}$ eller $\frac{3}{4}$ b
passende vedlige. Re
dede i 3 Uger. Støb
bejde, rejste saa til
Uger, men saavel i F
riet omtrent som i

Efteraaret 1873 re
hos Carl Holmberg
tjente godt, intet Dr
briken var derimod
havde der været nog
ligget i Slagsmaal m
for af disse stærkt ha
kort før jeg kom til
kort Tids Forløb, o
fra Lund, blev jeg o
ligt som Følge af, at
været Slagsbroder, r
skab overførtes da o
dette Venskab, var,
og daarlig Kost, me
og til traktere noget
grundfæstet. Jeg bef

Foraaret 1874 va
og havde det godt d
arbejdede kun ca. 3
af en Landsmand. J

hvor jeg arbejdede til April 1873. Jeg havde det godt og behageligt og tjente ganske godt der.

April 1873 rejste jeg til København, arbejdede paa 3 Støberier, i kort Tid paa hvert Sted, men Forholdene var mig utaalelige paa Grund af Drikkeri, som jeg hverken kunde eller vilde være med til. Den almindelige Regel i den Tid var paa de fleste københavnske Støberier, at de fleste Formere efter endt Frokost-pause var $\frac{1}{2}$ eller $\frac{3}{4}$ berusede, og i Løbet af Dagen holdtes Rusen passende vedlige. Rejste derfra til Roskilde, hvor jeg kun arbejdede i 3 Uger. Støberiet brændte, og jeg stod derfor uden Arbejde, rejste saa til Nykøbing Falster, hvor jeg arbejdede ca. 4 Uger, men saavel i Roskilde som i Nykøbing Falster var Drikkeriet omtrent som i København.

Efteraaret 1873 rejste jeg til Lund i Sverige, hvor jeg arbejdede hos Carl Holmberg til Foraaret 1874; der var jeg godt tilfreds, tjente godt, intet Drikkeri paa Fabriken. Forholdene udenfor Fabriken var derimod ikke særligt gunstige, thi før jeg kom dertil, havde der været nogle københavnske Formere, som stadig havde ligget i Slagsmaal med Slagtersvendene, og alle danske var derfor af disse stærkt hadede. Den ene af de danske Formere havde, kort før jeg kom til Lund, faaet et ret alvorligt Knivstik. Efter kort Tids Forløb, og efter at de københavnske Bøller var rejst fra Lund, blev jeg dog god Ven med Slagtersvendene, væsentligt som Følge af, at jeg kom til at bo hos en Typograf, som havde været Slagsbroder, men god Ven med Slagterne, og dette Venskab overførtes da ogsaa paa mig. Betalingen, jeg maatte yde for dette Venskab, var, at jeg hos Typografen havde daarligt Logi og daarlig Kost, men dog til normal Pris, desuden maatte jeg af og til traktere noget paa d'Herrer Slagtere, indtil Venskabet blev grundfæstet. Jeg befandt mig ellers vel i Lund.

Foraaret 1874 var jeg nogle Maaneder hos Kockum i Malmö og havde det godt der. Jeg rejste derfra til Hamburg via Lübeck, arbejdede kun ca. 3 Uger i Altona og rejste da efter Opfordring af en Landsmand. Jeg fik meget at se i Hamburg, hvor jeg var

inde for at bese 2 store moderne Støberier, hvor jeg gik det meste af Dagen og høstede godt Udbytte deraf. Paa Støberiet, hvor jeg arbejdede i Altona, var der ikke noget særligt at lære.

I Neumünster skiltes jeg fra min Landsmand, han rejste til Kiel og jeg til Horsens, hvor jeg fik Arbejde hos Møller og Jochumsen og befandt mig vel ogsaa der, men om Efteraaret rejste jeg hjem til Session, og paa Opfordring af min Moder og Broder Jens, som da var Kommis i Løkken, tog jeg imod tilbudt Arbejde hos Jernstøber Larsen i Løkken for Vinteren og tog derfor min Afsked fra Støberiet i Horsens til Trods for, at jeg var meget tilfreds der. Jeg gik ud fra at blive taget til Soldat og ræsonnerede da som saa, at jeg bedre kunde spare Penge sammen ved at være i Løkken, hvor jeg havde Hjemmet. Paa Sessionen blev jeg imod Forventning kasseret, men forblev dog i Løkken til Foraaret 1875, og rejste derfra atter til Carl Holmberg i Lund, hvor jeg havde det godt og beskæftigedes ved det største og vanskeligste Arbejde.

1876 kom jeg egentlig noget mod min Villie til Helsingborg, idet en Ven af mig, som var hos Holmbergs sammen med mig, havde faaet Støbemesterpladsen paa det nybyggede Støberi i »Helsan« i Helsingborg, men da Arbejdet der væsentligt var mindre Dampmaskiner, som Vennen ikke var dygtig nok til at tumle, gjorde han mange Forsøg paa at faa mig dertil, og omsider lykkedes det for ham, til Trods for, at jeg ikke der fik større Betaling, end jeg havde i Lund, nemlig 5 Kr. pr. Dag, som da var en stor Dagløn, men det, der tiltalte mig meget og var stærkt medvirkende Aarsag til, at jeg tog til Helsingborg, var Byens smukke Beliggenhed, den livlige Sejlads der forbi samt dens livlige Folkefærd.

Jeg rejste hjem paa Julebesøg, og medens jeg var hjemme, fik jeg haard Lungebetændelse, saa jeg først kunde rejse tilbage til Helsingborg i Marts Maaned 1876. I Mellemtiden havde den ene Kompagnon, en engelsk Ingeniør Jones, som havde det væsentligste af Kapitalen i Fabriken, erklæret ikke at ville fortsætte

Kompagniskabet, og ikke kunde udbetale konkurs. Netzler lejede kursbehandlingen. Siden og jeg blev engageret paa denne Maade til en Terson fra Landskroonien og vilde have hende for mig, men jeg afviste billet til Australien, og var ked af, jeg rejste som dygtig Mand, gik og rejste i Brisbane.

Da der var daarlige arbejdsforhold, rejste jeg nødtigt til en anden delig Former, efter at jeg over København havde paa Grund af Krigens Paa Rejsen til Stockholm med som Regel 6 Tind Karlstad, Oskarshamn og kanalen gennem Mälaren Døgn og rejste derfor

I Petrograd fik jeg Siden, hvor det var Jeg var kun 3 Dage med en russisk Form, hvilket resulterede i jeg tog min Afsked, sig paa mig, naar I var Tyskere, opfordrede skulde beskytte mig komme derfra. Iste blev velse til en Kollega

Kompagniskabet, og da den anden Kompagnon, Hr. Netzler, ikke kunde udbetale Jones hans Penge, erklærede Jones Fabriken konkurs. Netzler lejede da Fabriken af Konkursboet under Konkursbehandlingen. Støbemesteren var i Mellemtiden afskediget, og jeg blev engageret som Støbemester. Fabriken blev drevet paa denne Maade til Juni 1877, da den solgtes til Fabrikant Peterson fra Landskrona. Netzler rejste til Australien med Familien og vilde have haft mig med, samt tilbød at betale Billetten for mig, men jeg afslog det. 2 Aar derefter sendte han mig Fri-billet til Australien, men jeg undlod at benytte den, da Moder var ked af, jeg rejste saa langt bort. Netzler, som var en flink og dygtig Mand, gik det godt i Australien, han etablerede Forretning i Brisbane.

Da der var daarligt med Arbejde i Danmark og Sverige, og jeg nødigt vilde arbejde i Danmark og ikke i Sverige som almindelig Former, efter at jeg der havde været Støbemester, rejste jeg over København-Stockholm til Petrograd, da jeg vidste, der paa Grund af Krigen med Tyrkiet var godt med Arbejde der. Paa Rejsen til Stockholm anløb Damperen flere svenske Byer, med som Regel 6 Timers Ophold i hver By, Åhus, Cimbrishamn, Karlstad, Oskarshamn m. fl. Vi kom til Slut ind i Södertäljekanalen gennem Mälaren til Stockholm. I Stockholm var jeg 2 Døgn og rejste derfra med Damper til Petrograd.

I Petrograd fik jeg først Arbejde paa et Støberi paa Viborgske Siden, hvor det væsentligste Arbejde, vi lavede, var Granater. Jeg var kun 3 Dage paa denne Fabrik, idet jeg kom i Klammeri med en russisk Former, som var alt for nærgaaende imod mig, hvilket resulterede i, at jeg gav Russeren en Lussing, hvorefter jeg tog min Afsked, da jeg var bange for, at Russerne vilde hævne sig paa mig, naar Lejlighed gaves. Begge Støbemestrene, som var Tyskere, opfordrede mig til at blive og udtalte, at de nok skulde beskytte mig paa Fabriken, men jeg foretrak dog at komme derfra. Iste Mesteren gav mig da en anbefalingsskrivelse til en Kollega paa det kejserlige Kanonstøberi i Dorf Alex-

androfsky, som ligger ved Nevafloden ca. 15 km nord for Moskva Banegaard i Petrograd, men med Sporvognslinie fra Moskva Banegaard til Alexandrofsky, som er Forstad til Petrograd.

Paa denne Fabrik, hvor der beskæftigedes ca. 5000 Arbejdere, var jeg ca. 5 Maaneder, tjente godt uden at anstrenge mig. Det eneste færdige Arbejde, som udgik fra Fabriken, var Kanoner, saavel smaa Feltkanoner som store Fæstningskanoner. Om Middagen havde jeg daglig ca. 1 Time til Raadighed til at gaa rundt i de forskellige Fabrikafdelinger, og der var meget af stor Interesse for mig at lære.

Mesteren i Støberiet havde til Tider fuldstændig »Kuller«. Han havde tidligere været Støbemester i sibirisk Bjærgværk, hvor Arbejderne var Fanger, og kunde daarligt glemme, at frie Arbejdere ikke var Fanger.

Da Vinteren kom, fandt jeg det fornuftigst at søge Arbejde paa andet Støberi, hvor Forholdene var noget sikrere, for ikke at risikere at staa arbejdsløs midt i Vinteren. Jeg fik Arbejde paa et Støberi, som laa i en Forstad lidt nærmere ved Byen; paa dette Støberi støbtes der væsentligst Vandrør samt noget Kunststøbning. Støbemestrene var Englændere og flinke, men Forholdene var ellers daarlige og uhyggelige, og jeg tog da derfra, hvorefter jeg fik Arbejde paa en Fabrik paa Petersborgske Siden, hvor der normalt kun fabrikeredes Jernbanevogne, men i den Tid, jeg var der, ogsaa støbtes en Del store Spidskugler til Fæstningskanoner.

Da jeg havde været der en kort Tid, blev jeg syg af Tyfus og kom paa Hospitalet, hvor jeg henlaa i ca. 4 Uger. Da jeg blev udskrevet derfra, var min Plads paa Vognfabrikens Støberi optaget, men jeg fik straks Arbejde hos Brødrene Nobel paa Viborgske Siden. Denne Fabrik havde 2 store Støberier og meget stor Maskinfabrik. Medens jeg var der, blev der udelukkende fabrikeret Granater til Feltkanoner samt Lavetter. Fabriken beskæftigede ca. 3000 Mand; der arbejdedes med 2 Hold Mandskab i begge

Støberier og med støbtes pr. Døgn 4 strengt Arbejde og maatte arbejde om

Da jeg var svækket af det strenge Arbejdstunge Forhold kunde tvang mig til at forlænge helt ødelagt af den. meste aabne Havn, Der gik kun Lastda gerer med, og da c havde jeg meget B uagtet jeg havde mi danske Generalkons havde opholdt mig at jeg forgæves i 8 l værende Dampskibs jeg mig paany til K paa min indtrængene mig med, imod at mønstres som Mand let og for Opholdet men skulde stoppe o komsten paa Køben og da alt fandtes vel tajnen. Min Klimasy gik i Libau, men unc betydeligt, og glad c

Af mit Ophold i og min Fortjeneste v Trods Petrograd paa byggerne og var Hove hold, der var ret asi

Støberier og med 3 Hold à 8 Timer i Maskinværkstedet. Der støbtes pr. Døgn 4 à 5000 Granater. Jeg tjente godt, men det var strengt Arbejde og særligt ubehageligt, at jeg hveranden Uge maatte arbejde om Natten.

Da jeg var svækket af Tyfussygdommen og noget som Følge af det strenge Arbejde, fik jeg Klimasygdom, og under de ugunstige Forhold kunde jeg ikke faa denne fjernet, saa Sygdommen tvang mig til at forlade Rusland hurtigst muligt for ikke at blive helt ødelagt af den. Da Libau sidst i Marts Maaned var den nærmeste aabne Havn, rejste jeg fra Petrograd pr. Bane til Libau. Der gik kun Lastdampere fra Libau, som ellers ikke tog Passagerer med, og da der samtidig var Pest i det sydlige Rusland, havde jeg meget Besvær med at komme med Skib fra Libau, uagtet jeg havde mine Papirer i god Orden og Erklæring fra de danske Generalkonsulat i Petrograd, lydende paa, at jeg ikke havde opholdt mig i Rusland paa nogen pestsmittet Plads. Efter at jeg forgæves i 8 Døgn havde henvendt mig til alle i Havnen værende Dampskibskaptajner af forskellige Nationer, henvendte jeg mig paany til Kaptajn Thomsen, S/S »Esbern Snare«, som paa min indtrængende Anmodning endelig indvilligede i at tage mig med, imod at jeg for Formens Skyld gik ind paa at paa-mønstres som Mandskab, men desuagtet maatte betale min Billet og for Opholdet ombord. »Esbern Snare« skulde til England, men skulde stoppe op paa Københavns Red for Ordre. Efter Ankomsten paa Københavns Red kom Karantænelægen ombord, og da alt fandtes vel, kom jeg straks i Land sammen med Kaptajnen. Min Klimasygdom bedredes ikke synderligt, medens jeg gik i Libau, men under Sejladsen til København mindskedes den betydeligt, og glad derfor var jeg.

Af mit Ophold i Petrograd høstede jeg stort fagligt Udbytte, og min Fortjeneste var gennemsnitligt 100 Rubler pr. Maaned. Trods Petrograd paa dette Tidspunkt havde ca. 1 Million Indbyggere og var Hoved- og Residensstad, var der dog mange Forhold, der var ret asiatiske. Det var oprindeligt min Hensigt at

være bleven i Rusland i 3 à 4 Aar, saa jeg kunde have lært Sproget nogenlunde (jeg lærte paa de ca. 10 Maaneder kun saa meget, at jeg nogenlunde kunde klare mig dermed, og dette kun ved at studere det i Ordbøger og ikke genere mig for at udtale Ordene paa Russisk, selvom de ikke udtaltes korrekt). Om Søndagen og andre Helligdage, som der var mange af, fartede jeg rundt i Byen og besaa flere Museer samt andre Seværdigheder.

De første 5 à 6 Maaneder, jeg var i Petrograd, traf jeg ingen Landsmænd, men kort før Julen fik jeg at vide, at der boede en dansk Snedkermester Grundtmann i en af Byens Udkanter, hvor der samledes nogle Danske. Under den Jul samledes vi hos Grundtmann 21 danske Haandværkere, vi festede der i 3 Dage, boede hos Grundtmann (hver betalte sin Part), nogle laa i Snedkerværkstedet paa Høvlebænke, under disse, paa Limovnen, eller hvor der var Plads. Paa Trods af manglende Bekvemmeligheder i forskellige Retninger var det dog behagelige Dage at tilbringe sammen med Landsmænd. Grundtmann havde 5 à 6 Mand paa Værkstedet og var ikke velhavende, men han saavel som Fruen var gode og kærlige Mennesker, som jeg mindes med Taknemmelighed.

Sommeren, jeg var i Petrograd, var meget varm. Vinteren kom i 1877 senere end hjemme i Danmark, men da den kom, kom den for Alvor. Efter at det havde frosset faa Dage, var Isen paa Nevafloden saa tyk, at der kunde køres over Floden, og efter faa Dages Forløb var der $\div$ 26° C., hvilket var den laveste Temperatur denne Vinter. Denne Kulde mærkedes dog ikke generende, da der som Regel er stille Vejr. Kun een Gang, da jeg en Nat kørte over Nevafloden i Kane og det blæste paa langs ad Floden, var Kulden meget generende. Da jeg rejste fra Petrograd, laa Isen fast paa Nevafloden, og det frøs da 15 à 18° . Som Regel bryder Isen ikke op i Petrograd før først i Maj.

Da jeg ankom til København, var min yngste Broder Ludvig der som Snedkersvend, vi boede da sammen, indtil jeg atter rejste til Sverige.

Kort Tid efter, engageret til at anlægge Åberg dersteds. Jeg havde Værktøjer, som blev brugt til Jagt. Jeg sejlede med den tog $2\frac{1}{2}$ Døgn. Førelsen af Støberierne i Gang. Forholdene thi da Støberiet byggede Maskinarbejder, som brugte 5 à 6 Mand, alt, hvad vi skulde arbejde, skulde der være furer og Vinduer. Støberiets Lager, med Arbejde, da Lerche havde sere meget af det levede Arbejdere. Da Åberg kun ca. 1 Aar i den Tid i Lund.

Jeg var dog den Tid i Lund, som var paabegyndt i Lille Maskinværkstedet i Støberiet i Engelholm. Støberiet i Båstad i Norge sluttedes 2 Maaneder efter Resultat, at vi i Forbindelse med Kompagniet om Støberiet havde Firmatet hed Hansens. Værre at have en Dampmaskine i Lund ham vilde i Længden løstes Kompagniskabet. Hundrede Kroners omkostning havde jeg laant af r

Kort Tid efter, at jeg var ankommet til København, blev jeg engageret til at anlægge et Støberi i Engelholm for en Købmand Åberg dersteds. Jeg gjorde Indkøb i København af forskellige Værktøjer, som blev sejlet fra København til Engelholm med en Jagt. Jeg sejlede med, og Sejlturen foregik i ugunstigt Vejr, saa den tog $2\frac{1}{2}$ Døgn. Kort Tid efter Ankomsten paabegyndtes Opførelsen af Støberiet, og efter 2 à $2\frac{1}{2}$ Maanedes Forløb var det i Gang. Forholdene der var ret uheldige og ubehagelige for mig, thi da Støberiet byggedes, var det nærmest Hensigten, at en dansk Maskinarbejder, som havde et lille Maskinværksted, der beskæftigede 5 à 6 Mand, i Tidens Løb skulde overtage selve Støberiet; alt, hvad vi skulde bruge til Støberiet af Smede- og Maskinarbejde, skulde denne Lerche levere, ligesaa beslaa Ovne, Komfurer og Vinduer. Jeg skulde godkende det efter Leveringen til Støberiets Lager, men det var som Regel meget daarligt udført Arbejde, da Lerche ikke gad føre Tilsyn dermed. Jeg maatte kassere meget af det leverede og blev derfor hadet af Lerche og hans Arbejdere. Da Åberg ogsaa var en mindre nobel Mand, blev jeg kun ca. 1 Aar i denne Plads og tog derfra tilbage til Holmbergs i Lund.

Jeg var dog denne Gang kun kort Tid der, thi en Underhandling, som var paabegyndt mellem en dansk Mand (som havde et lille Maskinværksted i Båstad, og som fik en Del Støbegods fra Støberiet i Engelholm) og mig om i Kompagni at anlægge et Støberi i Båstad i Forening med hans lille Maskinværksted, afsluttedes 2 Maaneder efter, jeg var kommet til Lund, med det Resultat, at vi i Foraaret 1880 byggede Støberi og var i Kompagni om Støberi og Værksted, men ikke hans Landejendom. Firmaet hed Hansen og Houmøller. Denne Mand viste sig desværre at have en Del Kæltringenatur i sig, og Samarbejde med ham vilde i Længden være umuligt. Tidligt i Foraaret 1881 opløstes Kompagniskabet, og jeg slap fra det med kun nogle faa Hundrede Kroners Tab. Pengene, jeg havde i Foretagendet, havde jeg laant af min Broder Jens. Jeg gik nogen Tid i Båstad,

da der var Tale om, at nogle velhavende Mænd der i Forening med mig skulde have startet en mindre Fabrik paa Aktier, men Slutresultatet blev, at den ikke kom i Stand.

Da jeg fik Anmodning fra A. Bergmann i Helsingborg om at komme for at lede Støberiet hos ham og tage Part i hans Fabrik, rejste jeg til Helsingborg og traf Overenskomst med ham om, at jeg indskød 1500 Kr. og fik forholdsvis Udbytte derefter. Bergmann ejede da selv i Fabriken ca. 15.000 Kr., men havde et stort Laan deri paa gunstige Vilkaar. Støberiet var kun drevet i ca. $\frac{1}{4}$ Aar, da jeg tiltraadte, men Værkstedet havde været drevet i flere Aar. Støberiet blev hurtigt arbejdet op til at beskæftige 10 Formere, og der tjentes ganske godt. I Begyndelsen af 1882 beskæftigedes ialt 60 à 70 Mand.

Jeg befandt mig ganske vel i Helsingborg og kom godt ud af det med Bergmann. Hvad der ogsaa bidrog meget til, at jeg befandt mig vel, var, at jeg efter $\frac{1}{2}$ Aars Forløb blev forlovet med Fru Bergmanns Søster, Annette Elise, som i 1884 blev min Hustru. Den første Tid, jeg var hos Bergmann, var Annette i Huset der, men hun kom derefter til Viken, hvor hun bestyrede et Udsalg af Ovne og Komfurer m. m. fra Fabriken i Helsingborg. Jeg kørte en Gang imellem til Viken for at inspicere Udsalget og benyttede samtidigt Lejligheden til at hilse paa Kæresten. (Bergmanns anede ikke, vi var forlovede). Ofte spadserede jeg langs Sundet til Kulla Gunnarstorp, hvor jeg mødtes med Kæresten. Afstanden mellem Viken og Helsingborg var ca. 2 Mil.

DA JEG I BEGYND
agtede at udvide F
der intet Støberi f
han og eventuelt r
med til at starte Stø
da paa sine Rejser
med flere velstaaen
at begynde her, da
desuden ogsaa med
godsudsalg i Byen
min Forlovede og
der og Svigerinde
naar min Broder s
han igen tale med
Mulighed for at fa
telegraferne til mig

Jeg fik Telegraf
havn. d'Herrer K
eneste, som vilde v
Byen. Efter at jeg
ler, tiltraadede han
Fabriken, og han v
og han var os en t
som med Raad, in
Møller, jeg i Særde
hos ham.

I FREDERIKSHAVN

DA JEG I BEGYNDELSEN af 1882 læste i svenske Blade, at man agtede at udvide Frederikshavns Havn betydeligt, og vidste, at der intet Støberi fandtes der, tilskrev jeg min Broder Jens, om han og eventuelt nogle velhavende Frederikshavnere vilde være med til at starte Støberi og Maskinværksted der. Min Broder kom da paa sine Rejser 4 Gange aarligt til Frederikshavn, og han talte med flere velstaaende Købmænd om Sagen, men alle fraraadede at begynde her, da et tidligere lille Støberi var gaaet istaa, samt desuden ogsaa med den Motivering, at der var saa mange Støbe-godsudsalg i Byen. Spørgsmaalet blev dermed skrinlagt, indtil min Forlovede og jeg kom til Holstebro for at besøge min Broder og Svigerinde hen paa Sommeren i 1882. Vi aftalte da, at naar min Broder sidst i Oktober kom til Frederikshavn, skulde han igen tale med nogle Købmænd om Sagen; hvis der saa var Mulighed for at faa nogle med til Start af Fabriken, skulde han telegrafere til mig om at rejse til Frederikshavn.

Jeg fik Telegram om at komme og rejste straks til Frederikshavn. d'Herrer Købmænd P. Møller og Michael Lund⁶ var de eneste, som vilde være med, og derved stod det, da jeg kom til Byen. Efter at jeg havde haft en længere Samtale med Hr. Møller, tilraadede han min Broder og mig, at vi alene to byggede Fabriken, og han vilde da yde os god Hjælp. Vi fulgte hans Raad, og han var os en trofast Ven og god Støtte, saavel med Penge som med Raad, indtil han døde. Vi satte begge stor Pris paa P. Møller, jeg i Særdeleshed, som ofte hentede gode Raad og Penge hos ham.

Da nævnte Beslutning var taget, viste Møller os Grunden, som vi senere købte, sagde Prisen derpaa og tilføjede: »Gaa nu rundt i Byen og se paa Byggegrunde; er der nogen, I synes bedre beliggende end min, da køb, hvilken I vil, mit Tilsagn om Støtte staar lige fuldt ved Magt.«

Vi saa paa flere Grunde, specielt den i Tordenskjoldsgade, hvor Kaptajn Thomsens 3 Etagers Ejendom ligger (vis à vis Konsul Cloos' daværende Pakhus, nu Andelsforeningens), samt Grunden, hvor David Holms Ejendom er bygget. Da dette var i Perioden kort efter, at det var vedtaget at udvide Havnen fra 12 til 60 Tønder Land Vandareal, var Folk urimelige med Priserne. For førstnævnte Grund og en gammel Bygning forlangtes 15.000 Kr. (den solgtes 3 Aar senere for 9.000 Kr.). Kaptajn Otto I. Berg forlangte 5 Kr. □-Alen. Vi købte da 5.000 □-Alen af P. Møller, og Prisen derfor var ca. 4.500 Kr.

Jeg var i Frederikshavn 3 Dage, og alt blev da lagt til Rette, Tegning af Bygningerne lavet og Arbejdets Udførelse overdraget til Tømremester Martinus Holm. Der blev ogsaa paabegyndt Nedlægning af Grunden, inden jeg rejste herfra. Jeg rejste saa over til Sverige, ordnede mit Forhold med Bergmann og fik støbt mange Modeller hos ham samt Transmissioner, indkøbte Dampmaskine fra Eslöf m. m. Fik saa sidst i December fragtet Sejlskib til at sejle det til Frederikshavn, hvortil jeg ankom 31. December 1882. Paa Grund af ret streng Vinter i December var kun Grunden bleven lagt og Materialer skaffet til Pladsen. Vinteren fortsattes i Januar, men først i Februar paabegyndtes Murerarbejdet, og Fabriken var under Tag først i Marts Maaned. Først i April støbte vi første Gang. Vi beskæftigede det første Aar 12 à 15 Mand.

Da jeg havde høstet god Erfaring paa Fabrikationsomraadet, var det min oprindelige Hensigt at drive Specialfabrikation af Ovne, Komfurer og Vinduer, indrette alt dertil paa bedste Maade, saa jeg kunde optage enhver Konkurrence og dog tjene godt, men da Pengene ikke forslog til de dertil kostbare Anskaffelser,

L. P. HOUMØLL
Medindehaver 1882
Direktor for Aktieselskabet
Formand for Bestyrelsen

maatte jeg bøje af og
sommere, efterhaan
maatte derfor af Per
mindelig Maade me
sen, og deriblandt
købsmaskiner, som
derefter blev fuldst
støbegods, indtil i
spil optoges.

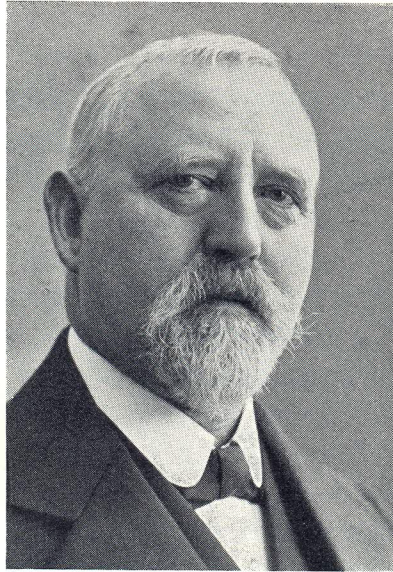
4. 5. 1884 blev jeg
mig en kær Hustru
ste Barn, Frithjof. M
hun foruden Barsel

Paa Grund af, a
som stadig voksede

L. P. HOUMØLLER.
Medindehaver 1883-1898.
Direktør for Aktieselskabet 1898-1927.
Formand for Bestyrelsen 1927-1929.

J. A. HOUMØLLER.
Medindehaver 1883-1898.
Medlem af Bestyrelsen 1898-1930.
Formand 1920-1927.

maatte jeg bøje af og besluttede da at naa Resultatet noget langsommere, efterhaanden som det kunde magtes pekuniært. Jeg maatte derfor af Pengehensyn i det væsentligste begynde paa almindelig Maade med at fabrikere, hvad der krævedes paa Pladsen, og deriblandt var der Hestegange, Kærneværker og Hak-kelsemaskiner, som vi lavede en Del af de første 2 Aar, men som derefter blev fuldstændigt opgivet for kun at fabrikere Handelsstøbegods, indtil i 1888 Fabrikationen af Dampkedler og Dampspil optoges.

4. 5. 1884 blev jeg gift med min kære Annette, og hun blev mig en kær Hustru og trofast Støtte. 18. 2. 1885 fødtes vort første Barn, Frithjof. Min Hustru led meget under denne Fødsel, da hun foruden Barselfeber ogsaa fik ondartet Blærekatarrh.

Paa Grund af, at jeg tog mig meget ivrigt af Forretningen, som stadig voksede, og at jeg hverken havde Værkfører eller

Bogholder før Slutningen af 1886, maatte jeg gennemsnitligt arbejde 15 à 16 Timer i Døgnet, og jeg blev derved svækket og fik en Tuberkelsvulst i Underlivet. Sygdommen begyndte først 1887 om Foraaret, men jeg kunde dog nogenlunde passe min daglige Gerning til September, efter den Tid var jeg kun i Forretningen nogle Timer dagligt (havde da stadig nogen Feber). Midt i Januar 1888 rejste jeg til København for at indlægges paa Frederiks Hospital og blev der opereret af Professor O. Bloch. Da Professoren ikke troede, at jeg kunde leve ret længe, foranledigede han, at min Broder og daværende Kompagnon J. A. Houmøller kom over til København for at træffe de fornødne Aftaler med mig. Jeg blev dog efter Operationen lidt bedre, Feberen aftog, og efter 1 Maanedes Ophold paa Hospitalet blev jeg transporteret hjem. Efter at jeg i Hjemmet havde holdt Sengen til sidst i April 1888, var Udflodet fra den indvendige Svulst standset og Operationssaaret lægt: jeg var da fuldstændig rask og har ikke senere haft Mén af Sygdommen. Jeg tog derefter atter med Liv og Lyst fat paa Ledelsen af Forretningen.

11. 6. 1888 fødtes min Søn Peter, 24. 12. 1889 min Søn Adolf.

I Aarene 1887 og 1888 havde vi fabrikeret Haandspil for Indhivning af Snurrevod, men da dette var haardt Arbejde for Fiskerne, omgikkes disse stadig med Tanken om at faa mekanisk Drivkraft. Skipper F. Wilhelmsen købte i den Anledning et gammelt Dampspil, som vi reparerede og ændrede. Desuden byggede vi Dampkedel dertil og installerede dette i hans Fiskekutter »De to Brødre«. Eksperimentet faldt tilfredsstillende ud og bevirkede, at ogsaa de øvrige Fiskefartøjer vilde have Dampkraft. Vi konstruerede da 3 Størrelser Dampspil og dertil passende vertikale Kedler. Dette medførte, at Fabriken udvidedes en Del med mere Maskinværksted og Kedelsmedie. Vi leverede Mængder af Dampspil og Kedler til danske Fiskefartøjer samt til nogle svenske i Tidsrummet fra 1888 til 1898.

I samme Periode blev der her i Landet bygget mange Mejerier, og vi optog derfor samtidigt Fabrikationen af Mejeri-Damp-

kedler, hvoraf de store flader.

I 1892 blev der til ydet Tilskud fra Statens Kutteren ved Hjælp af var en Del Besvær, som skulde benyttes, saa denne Sag. Senere blev det til Maskinkraft, og Dækket, en stor vertikal dertil hørende Skruer, ten var ca. 8 nominelle Fart.

Da dette Maskinværk det ikke kunde installeres ikke saadanne Maskiner disse over til at anskaffes en fra Spillet paa Damp paa Akselenden, som blev bladet Skruer ophængt til linien ved den ene Side bet frem. Transmissions- ste Ende til Skruen var aktivitet, hvorpaa Skruer let hives op over Vind og store Kuttere opnaaede Vind og Strøm. Jeg fik Skruer, da det var for at tige sig med.

I 1896 begyndte I »Dan« til Fiskekutteren deraf for Skagen og solgte da færre Dampmaskiner benyttedes til Vodind-

kedler, hvoraf de største, vi byggede, var med 300 □ Fod Hede-
flader.

I 1892 blev der til Skipper Lars Larsen til hans Kutter »Kamma«
ydet Tilskud fra Staten til at forsøge Skovlhjul til Fremdrift af
Kutteren ved Hjælp af Dampkraft; dette kunde bruges, men der
var en Del Besvær med at aftage Skovlhjulene, naar Sejlene
skulde benyttes, saa vi fik ingen Glæde af vort Arbejde med
denne Sag. Senere byggedes Kutter »Klitgaard« med Statstilskud
til Maskinkraft, og dertil leverede vi, foruden Dampspil paa
Dækket, en stor vertikal Kedel samt en mindre Skibsmaskine og
dertil hørende Skrue, alt konstrueret og bygget af os. Dampkraf-
ten var ca. 8 nominelle HK, og Fartøjet gjorde ca. 5 Knobs
Fart.

Da dette Maskineri var kostbart og krævede stor Plads, saa
det ikke kunde installeres i almindelige Fiskekuttere, solgtes der
ikke saadanne Maskinanlæg til flere Kuttere, men derimod gik
disse over til at anskaffe saakaldte »Cykleskrue«, som bestod af
en fra Spillet paa Dækket dreven Aksel, som løb agter ud, og
paa Akselenden, som ragede uden for Lønningen, fandtes en to-
bladet Skrue ophængt i et Stativ, som kunde sænkes under Vand-
linien ved den ene Side af Roret og paa denne Maade drive Ski-
bet frem. Transmissionen fra Spil til Aksel samt fra Akslens yder-
ste Ende til Skruen var Kæde (derfor Navnet Cykleskrue). Sta-
tivet, hvorpaa Skruen var anbragt, var af Smedejern og kunde
let hives op over Vandet og atter sænkes klart til Brug. Middel-
store Kuttere opnaaede dermed fra 2 til 2½ miles Fart i neutral
Vind og Strøm. Jeg optog ikke Fabrikationen af denne Art
Skruer, da det var for primitivt for min Virksomhed at beskæf-
tige sig med.

I 1896 begyndte P. Jørgensen, København, at sælge Motoren
»Dan« til Fiskekuttere, og vi overtog straks Eneforhandlingen
deraf for Skagen og Frederikshavn. Vi solgte mange deraf, men
solgte da færre Dampspil. Motorerne var vertikale 3 à 4 HK og
benyttedes til Vodindhivning og til at drive Cykleskrue. Til

Motorerne krævedes da særligt indrettede Spil for Vodindhivning, og saadanne konstruerede vi og leverede med hver Motor.

I 1898 begyndte vi at fabrikere 4 HK Motorer, og den første leverede vi i Slutningen af 1898. Motoren var fortrinlig, og vi solgte Mængder deraf. Som Følge af denne Udvikling maatte Fabrikken udvides betydeligt, og dette foranledigede, at min Broder ønskede, at Fabrikken skulde gaa over til at blive Aktieselskab! Jeg var i Begyndelsen meget derimod, men gik omsider ind paa Tanken, da jeg stod i Taknemmelighedsgæld til min Broder, som oprindeligt løb den største pekuniære Risiko ved at være Medstarter af Fabrikken, da min Kapital dertil var ubetydelig. Aktieselskabet startedes i Februar 1898 af os 2 Brødre, Elius Andersen, P. Lotz, P. M. Asp og Sagfører N. Petersen.⁷ Aktiekapitalen var 225.000 Kr., hvoraf over Halvdelen indehaves af min Broder og mig. Aktionærernes Antal var kun ringe. Der byggedes i 1898 nye Værkstedbygninger, og Virksomheden udvidedes meget. 2 Aar efter købtes Naboejendommen for yderligere Udvidelse (Købesummen var 14.000 Kr., Areal 1900 □Alen).

I Aaret 1900 begyndte vi at fabrikere Motorer op til 8 HK, staaende under Dæk agten for Dammen, samt med Skruer og Aksel gennem Agterstævnen i Forbindelse med Motorens Krumtapaksel. Ligeledes fabrikerede vi da 2 HK Motorer til Kutterjollerne, 3 à 4 HK Motorer til større aabne Fiskerbaade og 6 HK til mindre Dæksbaade, alle saavel større som smaa Motorer drev Skrue direkte fra Krumtapakslens.

Paa Motorudstillingen i København 1903 havde vi udstillet en 8 HK Motor i Fiskerbaad («Georgine» af Frederikshavn), samt en 4 HK Motor i en aaben Kystfiskerbaad; begge Baadene sejlede herfra til København samt tilbage derfra. Paa Udstillingen tilkendtes vi i. Pris for Motorerne. Særligt efter denne Udstilling kom der mange Forespørgsler fra forskellige Udlande, og vi har senere oparbejdet et stort Marked for vore Motorer i Europa og paa oversøiske Pladser.

FREDERIKSHAVN
Yderst til højre: L. P. HOUER

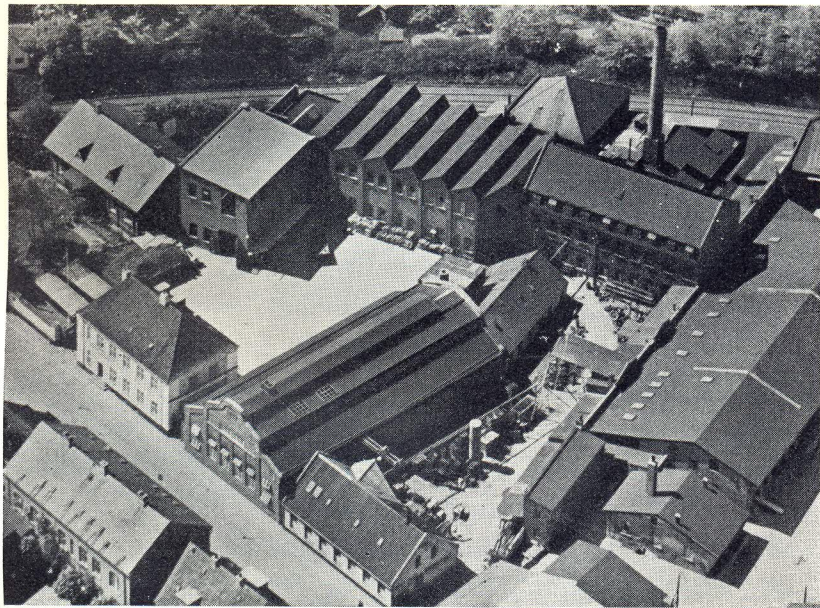

FREDERIKSHAVNS JERNSTØBERI OG MASKINFABRIK 1891.

Yderst til højre: L. P. Houmøller. De to Børn i Forgrunden er Frithjof og Adolf Houmøller
(med Ryggen til).

- og ca. 50 Aar senere. Luftfotografi 1939.

Udviklingen af Fabriken er gaaet stadigt fremad til 1917. I 1914 købte Aktieselskabet en Naboejendom for Udvidelse. Motorerne fabrikeredes større og op til 120 HK, og i 1916 og 17 aarligt henimod 6000 HK. Arbejderantallet var i 1917 224 foruden Funktionærene. Nettoomsætningen i 1917 var 1.344.000 Kr. og vilde have naaet 1.500.000 Kr., saafremt ikke Krigsforholdene havde lagt saa mange Hindringer i Vejen for os, thi disse er blevet større og større ved, at vi ingen Petroleum kan faa til Drift af Motorer i Fartøjer og Baade, saa Folk ophørte i sidste Halvdel af 1917 at købe Motorer.

Mine to nulevende Sønner er begge i Forretningen, Frithjof som Underdirektør, Adolf som Værkstedssingeniør.

For mit personlige Vedkommende har den her i Frederikshavn forløbne Tid siden 1. 1. 1883 som Helhed været fuld af Lykke for mig, og den Modgang, jeg har haft indtil 1916, har jeg med mit ret lyse Syn paa Tilværelsen taget nogenlunde overlegent paa. Jeg har følt Glæde ved Livet, har været glad for mit Hjem, min Hustru og vore Børn, samt glad for min Gerning og som Regel i godt Humør, selv om jeg var ret overbebyrdet med Arbejde.

Foruden Ledelsen af Fabriken har jeg haft en Del Tillidshverv, har været med til at starte Frederikshavns Konservesfabrik og var de 3 første Aar Formand for dennes Bestyrelse; har været med til at starte Frederikshavns Bank, var fra Begyndelsen Medlem af Repræsentantskabet, senere Revisor og Formand for Repræsentantskabet. Var i 1883 med til at stifte Handelsforeningen, har været Medlem af Ligningskommissionen, Byraadet, Overligningskommissionen, Vurderingsmand for Kreditforeningen for industrielle Ejendomme, Formand for den lokale Arbejdsgiverforening, Medlem af Bestyrelsen for Provinsfabrikantforeningen, Formand for Nordisk Motorunion samt Medlem af Arbejdsgiverforeningens Repræsentantskab. Sidstnævnte Tillidshverv er det eneste, jeg for Tiden indehaver, da jeg paa Grund af dels svigtende Helbred (kronisk Bronchitis) og dels fordi Fabriken for

nogle Aar tilbage
fratræde.

Efter Motoru
Kommandør Söll
jeg fra den norsk
Hroar Olsen, Ber
1. Grad.⁸ Paa min
hos Kong Haakon

Som foran næ
mig; jeg havde en
Sønner, som vi gl

Foruden at jeg
ningsrejse, rejste r
1912 til Genua, Ri
i 1914 rejste vi til
holm hjem. I mar
da Sønnerne med
torier.

Om Efteraaret
dog tilsyneladend
1916 døde hun i T

Dette var for r
i den forholdsvis
og mindes hende

Juni 1917 døde
ligt for mig, da ha
stru en trofast og

nogle Aar tilbage krævede min fulde Arbejdskraft, har ønsket at fratræde.

Efter Motorudstillingen i Bergen, hvor jeg sammen med Kommandør Sølling var Repræsentant for Danmark, modtog jeg fra den norske Regering efter Indstilling af Stiftamtmand Hroar Olsen, Bergen, den norske St. Olavsordens Ridderkors af 1. Grad.⁸ Paa min Rejse til Norge Aaret efter havde jeg Audiens hos Kong Haakon for at takke derfor.

Som foran nævnt har Livet formet sig godt og lykkeligt for mig; jeg havde en god og kærlig Hustru, som fødte mig 3 kære Sønner, som vi glædede os meget ved.

Foruden at jeg havde været i Tyskland 2 Gange paa Forretningsrejse, rejste min Hustru og jeg 1897 sammen til Schweiz, i 1912 til Genua, Rivieraen, Paris, Haag og over Hamburg tilbage; i 1914 rejste vi til Berlin, Petrograd, Helsingfors og over Stockholm hjem. I mange Aar rejste vi sammen til Norge og havde da Sønerne med og opholdt os ca. 4 Uger paa Højfjeldssanatorier.

Om Efteraaret 1915 blev min kære, trofaste Hustru syg, men dog tilsyneladende ikke alvorligt før sidst i Januar 1916. 11. 2. 1916 døde hun i Troen paa Gud Fader.

Dette var for mig et stort og smerteligt Tab, at hun gik bort i den forholdsvis unge Alder (54 Aar), jeg savner hende dagligt og mindes hende med Taknemmelighed og Kærlighed.

Juni 1917 døde min kære Søn Peter,⁹ hvilket ogsaa var smerteligt for mig, da han for mig var en kær Søn og for sin unge Hustru en trofast og kærlig Mand.

beskæftiges nu ca. 3
Dieselmotorerne fre
Til Slut kan det s
som i 1938 har mo
som blev leveret or
stadig være i Brug.

EFTERSKRIFT

DA DISSE ERINDRINGER i lige saa høj Grad er Frederikshavns Jernstøberis Historie som L. P. Houmøllers, skal der til Slut føjes et Par Ord om Jernstøberiets Udvikling i de 30 Aar, der er gaaet, siden L. P. Houmøller skrev sine Erindringer.

De Vanskeligheder, som L. P. Houmøller omtaler, den første Verdenskrig medførte, forøgedes yderligere efter Krigen. Der var nu lukket for Eksport, og man maatte altsaa lægge Produktionen om efter det hjemlige Markeds Behov. Man begyndte derfor at eksperimentere med totakts Raaolienmotorer samt totakts Dieselmotorer, hvortil Tegninger allerede i 1913 forelaa fra en tysk Ingeniør, Max Müller. Imidlertid havde disse Eksperimenter i Forbindelse med Kronestigningen i 1925-26 beslaglagt Firmaets disponible Midler fuldt ud, og da der desuden krævedes yderligere Kapital til Eksperimenter med Dieselmotorer, saa man sig i 1933 nødsaget til at likvidere.

Dette forskaanedes L. P. Houmøller dog for at opleve, selv om han i sine sidste Aar var klar over, hvor det bar hen. Han virkede som Direktør indtil 1. Januar 1927, da han afløstes af sin ældste Søn Frithjof. Fra 1927 og til sin Død 11. 6. 1929 var han Bestyrelsens Formand og fulgte som saadan med usvækket Interesse Firmaets Udvikling.

Jernstøberiet overtoges 1. Oktober 1933 af et nydannet Aktieselskab, som straks begyndte Fabrikationen af totakts Dieselmotorer. Senere indleddedes Samarbejde med A/S Burmeister & Wain (hvor L. P. Houmøllers yngste Søn, Adolf, er Direktør), som resulterede i, at B. & W. i 1938 overtog Aktiekapitalen. Der

beskæftiges nu ca. 300 Arbejdere og Funktionærer, og foruden Dieselmotorerne fremstilles der ogsaa Maskindele til B. & W.¹⁰

Til Slut kan det som Kuriosum nævnes, at Fabrikken saa sent som i 1938 har modtaget Ordre paa Reservedele til Motorer, som blev leveret omkring Aar 1900. Disse Motorer maa altsaa stadig være i Brug.

NOTER

1. Peder Houmøller (1823-58) var Gaardmandssøn fra Thy; Familien stammede fra Gaarden »Houmølle« i Ovtrup Sogn paa Mors. Han blev 1852 gift med Johanne Marie Bach (1834-1911). Angaaende Slægten henvises iøvrigt til Sven Houmøller: Den vendsysselske Slægt Houmøller. Kbh. 1947. [Heri Litteraturhenvisninger].
2. J. A. Houmøller (1853-1935) blev Købmand i Holstebro, L. C. Houmøller (1857-1916) Snedkermester i Frederikshavn.
3. Johanne Marie Bachs Velynder Christopher Budde (1806-76) blev Sognepræst i Børglum-Furreby 1846, Provst for Dronninglund og Børglum Herreder 1849. 1857 blev han forflyttet til Sengeløse, hvor han var til sin Død. Hans Sønner var Lægen Wilhelm Budde og Forfatteren Leopold Budde. Hos Familien Budde fik Johanne Marie sit andet Hjem.
4. Peder Thøgersen Christensen, kaldet Thøgersen (1816-85) blev gift 1. Gang 1840 med Mariane Thomasdatter (1815-57). I dette Ægteskab var der 4 Børn, hvoraf 3 blev voksne: Christen Pedersen (tog Navneforandring til Thøgersen), Thomas Pedersen og Else Marie Pedersdatter. Sidstnævnte blev gift med Møllebygger Niels Jensen Ludvigsen, der 1883 blev ansat som Modelsnedker hos Brdr. Houmøller. Flere af deres Sønner og disses Sønner igen har faaet deres Uddannelse der.
5. Peter Marinus Pedersen (1866-1926), Forvalter hos J. A. Houmøller i Holstebro. – Lars Peder Pedersen (1867-1924), Købmand i Holstebro. – Anna Laurette Nicoline Christine Pedersen (1872-1935), gift med Christen Jensen, Hjørring. – Disse Børn skulde egentlig have heddet Thøgersen (eller rettere Christensen), men da P. Thøgersens Børn af 1. Ægteskab efter gammel Navneskik hed Pedersen og Pedersdatter, og Johanne Maries Børn af 1. Ægteskab hed Houmøller, blev man enige med Præsten om at døbe Fællesbørnene Pedersen for at undgaa yderligere Forvirring.
6. Peter Severin Møller (1844-89) var Ejer af Købmandsgaarden »Severinlyst« paa Hjørnet af Havnegade og Søndergade. – Michael Lund var Købmand og ejede den gamle Købmandsgaard Danmarksgade 15, hvor nu Fru Dyrslæge Larsen bor.
7. Elius Andersen overtog P. Møllers Købmandsgaard, blev senere Sparekassedirektør og var Frederikshavns første folkevalgte Borgmester. Han var Formand for

- Aktieselskabets Bestyrelse
merhandel, der 1904 ble
8. Under Kongeparrets Be
Aars Købstadsjubilæum
fremtrædende Mænd m
Ridderkors.
9. Peter Houmøller (1888-
10. Yderligere Oplysninger

- Aktieselskabets Bestyrelse fra 1898 til sin Død 1920. P. Lotz ejede den store Tømmerhandel, der 1904 blev overtaget af P. Madsen. P. M. Asp var Fiskeeksportør.
8. Under Kongeparrets Besøg i Frederikshavn 9. 9. 1918 i Anledning af Byens 100 Aars Købstadsjubilæum blev L. P. Houmøller sammen med flere andre af Byens fremtrædende Mænd modtaget i Audiens, hvor de modtog Dannebrogordenens Ridderkors.
  9. Peter Houmøller (1888-1917) var Isenkrammer i Holstebro.
  10. Yderligere Oplysninger findes i B & W Bladet, 1939, Nr. 7-8.